

*dr. arh., conf., V. LUPAȘCU, lect. arh. mag. A. PINCOV, UTM,
MOLDOVA*

EDIFICIILE DE CULT ÎN SPAȚIUL MUNICIPIULUI CHIȘINĂU

Rezumat

Dintre toate tipurile de clădiri, edificiile religioase sunt considerate cele mai importante puncte de reper în istorie. În cadrul multor culturi, religia a ocupat o poziție centrală, ceea ce a făcut ca biserica să fie clădirea cea mai expresivă, cea mai durabilă și cu cea mai mare influență în cadrul unei comunități. Odată cu recunoașterea creștinismului ca religie oficială, au început să se ridice clădiri concepute să adăpostească adunarea credincioșilor și menite să ofere cadrul potrivit pentru închinarea acestora în fața Divinității.

Abstract

Religious buildings in the Republic of Moldova is a particularly important sector in economical, political, social, cultural, architectural, urban, ethical, and aesthetic point of view. Through this article, authors seeks to identify the most important urban characteristics during XVIth – XXIth century and performing a register of major religious buildings in Chisinau. Evolution of urban structure, correlation and radical transformations of urban characteristics, shows current interest.

Резюме

Среди всех типов зданий, культовые сооружения, считаются наиболее важными ориентирами в истории. Во многих культурах, религия занимает центральное положение, что привело к строительству самых выразительных, самых прочных и самых влиятельных сооружений в обществе. С признанием христианства как официальной религии, начали расти здания предназначен для размещения собрания верующих и призван дать им право поклоняться перед Божеством.

Introducere

Municipiul Chișinău este o regiune istorică, compusă din 35 localități. Fiind o regiune creștină, cu vechi tradiții religioase, atestăm în vechile manuscrise basarabene, unele menționări specifice, în ceea ce privește amplasarea primelor biserici într-un mediu urbanistic primitiv. Amplasarea acestora a fost dictată de anumite tradiții, caracteristici urbane, ideologii religioase etc. Pe parcursul istoriei, observăm evoluția edificiilor de cult paralel cu dezvoltarea structurii urbane a municipiului Chișinău.

În anul 1812, teritoriul dintre Prut și Nistru - Basarabia - este anexat Imperiului Rus. În această perioadă se realizează primul proiect de

sistematizare al Chișinăului (1817), acesta propunând ca orașul să se extindă în contul unor noi cartiere rectangulare. Proiectul respectiv accepta existența a două porțiuni urbane diferite: zona veche a târgului se va numi Chișinăul Vechi sau Chișinăul de jos, spre deosebire de cea nouă, numită Orașul Nou sau Orașul de Sus.

Perioada de afirmare a Chișinăului ca oraș cu înfățișare asemănătoare orașelor europene a coincis cu aflarea acestuia „în temnița țaristă”, iar construcțiile de cult realizate în această perioadă, într-o mare măsură sunt executate și renovate în conformitate cu stilistica rusă, începutul sec. XIX-lea. Regularitatea străzilor, liniile drepte în care se încadrează cartiere mari, creează impresia a unui oraș “ideal”, cum se pronunța prin vremuri, ce este reflectarea orașelor construite în stil clasic (orașele Greciei Antice, Imperiului Roman, orașele Europei, Americi și în sfârșit a Rusiei). Schițate din primele decenii ale secolului XIX-lea, lucrările urbanistice din capitala Basarabiei se încheagă cu aplicarea planului de sistematizare, aprobat de către țarul Rusiei în 1834. Construcția sistematizată a orașului conform planului urbanistic din 1834 din aceasta perioadă se deosebesc radical de cele de pînă la anul 1812.

Evoluția orașului Chișinău și a întregii regiuni, actualului municipiu, a continuat după cel de-al 2 Război Mondial, în perioada Uniunii Sovietice. Biserica resimte transformări specifice în cadrul urban. Schimbările radicale în sistematizarea planului urbanistic de după anul 1947, au agravat mult conceptul de edificiu de cult, într-un mediu urban.

Perioada contemporană, de după anul 1991, prezintă un interes deosebit, în ceea ce privește studiul tezaurului acumulat, pe parcursul ultimelor secole. Reformarea conștiinței umane, a sistemului de conducere, a mediului de existență a determinat o nouă etapă în evoluția bisericii într-un mediu urban modern al capitalismului. Construcția și amplasarea noilor edificii de cult într-o regiune este determinată de factori specifici, ce contrazic mentalitatea oamenilor credincioși. Atestăm disfuncționalități grave, obținute drept moștenire din secolele precedente.

Orice edificiu de cult, fie construcție aparte sau un complex spațial larg, reprezintă o parte a orașului ce depinde nemijlocit de relațiile în sistemul acestuia. De aceea, păstrarea construcțiilor religioase trebuie să fie determinată de activități orientate atât asupra edificiilor însuși cât și asupra ambianței asociate cu acesta fizic, funcțional și vizual. E necesar de a percepe că biserica, fie un obiect izolat sau complex spațial larg, reprezintă o parte componentă a unui sistem mai mare al cartierului urban, al orașului sau al grupului de localități și este influențat de rapoartele sale active. Astfel, destinul edificiului de cult este determinat de activități orientate atât asupra acestuia cât și asupra ambianței ce interacționează cu acesta vizual, funcțional și fizic.

Majoritatea edificiilor de cult sunt monumente istorice ocrotite de stat conform următoarelor normativelor juridice:

- "Legea privind ocrotirea monumentelor" din 22.06.1993
- "Legea cultelor" din 27.05.1999
- Convenția privind protejarea patrimoniului mondial cultural și natural (adoptată la a XVI-a Sesiune a Conferinței Generale UNESCO de la Paris, pe data de 16 noiembrie 1972).

Rolul, influența, amplasarea unui edificiu de cult într-un mediu urban, în perioada sec. XVI-lea- mijl. sec. XX-lea, diferă radical de perioada actuală. Cercetarea poate beneficia foarte mult de pe urma studiului operelor arhitecturale, care reprezintă adevărate documente istorice și o mărturie importantă a trecutului. Cercetarea acestor documente se poate asemăna cu o cercetare arheologică, cu un accent pus în mod special pe arheologia gândirii care a dat naștere acestor opere arhitecturale. Din cele mai vechi timpuri, arhitectura a fost un indicator al gradului de dezvoltare și civilizație al unei societăți, ce poate fi considerată un barometru al timpurilor în care a fost concepută. Arhitectura este un act social, dar, în același timp, și un act cultural, pentru că reflectă cultura, tradițiile și obiceiurile locului în care se află și a societății care a creat-o.

Dintre toate tipurile de clădiri, edificiile religioase sunt considerate cele mai importante puncte de reper în istorie. În cadrul multor culturi, religia a ocupat o poziție centrală, ceea ce a făcut ca biserica să fie clădirea cea mai expresivă, cea mai durabilă și cu cea mai mare influență în cadrul unei comunități. În Europa, odată cu recunoașterea creștinismului ca religie oficială, au început să se ridice clădiri concepute să adăpostească adunarea credincioșilor și menite să ofere cadrul potrivit pentru închinarea acestora în fața Divinității.

Biserica a ocupat întotdeauna un loc central și dominant în cadrul așezării unde era edificată și, în același timp, un loc de seamă în conștiința comunității care o ridicase. Fie că este vorba de o zonă rurală sau de una urbană, clădirea bisericii trebuia observată de la mare depărtare, ea fiind amplasată în centrul așezării, câteodată chiar pe o înălțime, pentru a semnala prezența lui Dumnezeu în acel loc. În orașele dens construite, ale căror străzi formează trasee sinuoase printre fronturile de case compacte, silueta bisericii putea fi distinsă cu ușurință, turla înaltă fiind un foarte clar punct de reper, ce marca de obicei centrul orașului. Aici drumurile se deschid în cadrul unei largi piețe urbane, un spațiu public, în jurul căruia se grupează cele mai importante clădiri din viața comunității: primăria, palatul princiar și biserica.

Cu trecerea timpului, arhitectura ecleziastică a suferit o serie de transformări semnificative atât ca răspuns la schimbarea convingerilor, practicilor și tradițiilor religioase, cât și ca urmare a perfecționării în acord cu

dezvoltarea tehnicilor de construcție. În plus, pentru că ridicarea acestor edificii a atras deseori resurse materiale considerabile și din ce în ce mai mari, bisericile au rămas, de-a lungul secolelor, printre cele mai impozante clădiri din lume, un fel de zgârie-nori ai epocilor anterioare.

Studiul arhitecturii edificiilor ridicate de-a lungul timpului relevă preocupările și interesele oamenilor care le-au construit. Poziția centrală din cadrul orașelor și așezărilor rurale a majorității bisericilor construite între secolele al X-lea și al XIX-lea arată poziția și importanța religiei și a credinței în viața oamenilor. Simbolic vorbind, dincolo de rolul de reper fizic, bisericile, catedralele și mănăstirile au avut și rolul de reper spiritual. Adevărate centre de cult și meditație, bisericile erau implicate în educația religioasă și intelectuală, imprimând în mentalitatea oamenilor valorile morale creștine.

Cercetînd documentațiile și hărțile istorice ale localității Chișinău în perioada sec. XVII–XIX–lea, autorii urmăresc cîteva scopuri primordiale, precum ar fi determinarea celor mai importanți factori ce au contribuit la stratificarea atît urbanistică cît și cea arhitecturală, a edificiilor de cult din spațiu orașului Chișinău:

- Factor divin: Amplasarea primei cruci în apropierea așa numitor (zone Divine). Ex. Izvorul care se află și astăzi sub dealul pe care se înalță Biserica Mazarachie este cu adevărat remarcabil prin marele său debit (considerat un fenomen divin), care a asigurat orașul cu apă potabilă încontinuu, fiind utilizat și în prezent, când ponderea principală îi revine apei din Nistru, adusă la Chișinău prin conducte. Cu aspectul său creat în prima treime a secolului al XIX-lea, pe când era numit «Fontan», izvorul a împodobit acest colțisor al Chișinăului, considerat ca vatra lui istorică, de la el pornindu-se primele străzi pavate ale orașului (factor religios).

- Factor politic: După primele atestări documentare, Chișinăul este des menționat cu diferite privilegii, în secolul al XVI-lea o parte din localitate aparținea lui Ieremia Visternicul, de unde a rămas numirea suburbiei Visterniceni. Satele vecine Buiucani, Hrușca, Vovințeni, Muncești, au devenit rînd pe rînd proprietăți ale mănăstirilor Ieșene “Galata” și “Sf. Vineri”, iar Chișinăul, devenit și el în 1641 sat mănăstiresc, ce s-a extins pe teritoriul lor, încorporându-le, astfel încât amintirea acelor sate, s-a păstrat doar în numirile suburbiilor de azi ale orașului. Devenit o localitate mănăstirească, sunt construite biserica domnească “Sf. Nicolae”, ctitoria lui Năstase Lupu, atestată în 1639, dispărută la un timp necunoscut, dar care ar putea fi acea biserică, planul căreia a fost folosit pentru “Biserica Armenească”.

- Factor economic: Cursul râului Bîc, era pe atunci însoțit de mlaștini și bălți create de zăgazurile formate pentru morile de apă. Drumurile, orientate spre anumite vaduri - acele locuri astăzi înzestrate cu poduri solide - au format trama stradală a orașului vechi, la intersecția lor făcându-și apariția o piață

comercială - „Bazarul vechi», care a supraviețuit până în perioada postbelică. Configurația pieței, poligonală neregulată, era o mărturie a genezei orașului ca veritabil „târg la drumul mare». Bazarul vechi devine centrul orașului. Spre nord de piață s-au format masive insulare locuibile, cu biserici spre vest - Sf. Arhangheli, Mihail și Gavriil, Buna Vestire, Sf. Ilie, construite din materiale ușor degradabile - lemn și pământ. În partea veche a localității, pe promontoriul de deasupra izvorului Fântâna Mare, prin 1741-1742 a fost construită din piatră biserica Sf. Ana și Iachim, ctitoria negustorului de Vasile Mazarachi (str. Mazarachi nr.3), arhitectura acesteia fiind modificată odată cu schimbarea hramului în Nașterea Domnului la începutul secolului al XIX-lea.

- Factor urbanistic: Grație poziției sale geografice localitatea Chișinău a fost desemnat ca reședință a mitropoliei regiunii „Basarabia», apărută în urma tratatului de pace încheiat la București la 16 iunie 1812. A fost ales, după cum afirmă G. Bezviconi, „de către doi bătrâni», anume de octogenarul Scarlat Sturza, viitorul guvernator civil și de viitorul mitropolit al Chișinăului și Hotinului, Gavriil Bănulescu-Bodoni. Au fost și alte propuneri de capitală a provinciei, localități cu o mai mare vechime, Orhei, Tighina, Izmail, ultimele două având și cetăți puternice și amplasate lângă mari surse de apă, dar s-a renunțat la ele, din cauza așezării lor adiacente față de regiune.

- Factor urbanistic 2: Centrul public al orașului devenea cartierul pe care a fost amplasată Mitropolia, care prin dimensiunile și amplasamentul său a dictat soluția urbanistică a întregii urbe. Cartierul Mitropoliei din componența planului urban are parametri dimensionali – este un pătrat cu latura de 130 stânjeni, parametri stipulați în înțelegerea făcută anterior între mitropolitul Gavriil și arhimandritul mănăstirii Galata, când Chișinăul era târg mănăstiresc. Această lățime a cartierului a fost folosită drept modul și a dat scara întregii soluții urbanistice. Geometria cartierelor vecine Mitropoliei au rezultat din împărțirea modulului în patru cartiere pătrate, cu latura de 60x60 de stânjeni, cu străzi între ele de 10 stânjeni, amplasate simetric față de axa cartierului reședinței mitropolitane. Strada principală a Chișinăului, spre care era orientată Mitropolia și o despărțea de cartierul catedralei mitropolitane, domina prin lățimea de 20 stânjeni. Axul compozițional principal a centrului urban a devenit actualul bulevard Ștefan cel Mare. Axul secundar a fost trasat prin nucleul urban al orașului vechi și scos în evidență prin înșiruirea de-a lungul lui a clădirilor ansamblului central religios, compus din Mitropolie, Catedrala orașului, Clopotnița și Porțile Sfinte. Acest ansamblu a devenit centrul public al întregului oraș atât prin amplasare cât și prin importanță cultural-spirituală.

- Factor social și etnic: Au fost construite clădiri de cult pentru etniile care populau în acea vreme or. Chișinău: pentru polonezi - Kostiulul Providența Divină, pentru nemți - Kirha Luterană, iar pentru bulgari - Biserica Înălțării.

- Factor stilistic: Aprox. toate bisericile construite trecând de mijlocul secol. XIX au un aspect comun cu bisericile guberniilor din sud-vestul Imperiului Rus. Aspectul lor exterior întrunește formele arhitecturii ruse, reprezentând o suită de turla și cupole în formă de bulb ridicată deasupra navei centrale, altarului, pridvorului, cu clopotnițe alipite intrărilor, încununată cu piramide înalte. Decorația plastică este exprimată prin încadrările ușilor și ferestrelor, de obicei în arc în acoladă de asemenea de origine rusă, dar brâele, cornișele, coloanele angajate, pilaștrii sunt în stil clasicist. Biserica Adormirii Maicii Domnului (1892), a fost un caz aparte. Destinată credincioșilor de rit ortodox vechi rus, se deosebea de ele prin arhaismul planului, dar în exterior și în construcții întrunea aceleași calități asemănătoare.

- Factor artistic: Originalitatea edificiilor laice, a școlilor și gimnaziilor este, în mare parte datorată arhitecților ce le-au proiectat. Unele dintre ele sunt și în prezent mândria Chișinăului. O bună parte sunt legate de numele arhitectului Alexander Bernardazzi (2. 07. 1831-14. 08. 1907). În 1850 el se stabilește la Chișinău, aducând un aport deosebit în dezvoltarea arhitecturii locale. Stilizator talentat, el a știut să modeleze și să prelucreze formele arhitecturale ale diferitor epoci și popoare, combinând elemente ale arhitecturii ruse de la sfârșitul secolului al XVII-lea cu elemente de arhitectură orientală.

- Factor stilistic: Edificiile laice asemeni celor din a II-a jumătate a sec. XIX-lea sunt influențate de stilul clasicist. Trăsături de acest gen se întrevăd nu numai în exteriorul bisericilor „Învierea Tuturor Sfinților”, „Sfântul Haralambie”, „Providența Divină”, ci și în alte edificii laice.

- Factor de landsaft: Orașul istoric s-a ridicat treptat din partea riverană, deplasându-se de la est spre vest, de la malurile râului Bîc spre N și S, drept argumente fiind invocate datele de construcție a bisericilor.

- Factor compozițional-stradal a determinat amplasarea edificiilor de cult, la intersecția a 2 străzi, pentru perceperea spațial-volumetrică (ex. Biserica Sf. Panteleimon); lărgirea străzilor din zona Orașului Vechi și o parte din clădiri, care nu se înscriau în noile scheme, au fost demolate; amplasarea edificiilor laice în regiunea Orașului Nou (partea administrativă, socială, culturală a orașului), fiind amplasate pe frontonul străzilor amenajate; orientarea bisericilor cu altarul spre Est (declivitatea variază de la 5' - 45').

Depășind toate trăsăturile analitice din punct de vedere teoretic, autorii manifestă un interes deosebit pentru cercetări practice. Una din condițiile principale a fost depistarea tuturor edificiilor de cult în limitele Municipiului Chișinău, modelarea schemelor de amplasament a edificiilor laice, stabilirea informației generale prin intermediul fotofixărilor și documentațiilor existente. În rezultatul cercetărilor tuturor sectoarelor în limitele municipiului, am obținut următoarele date:

- Numărul total de edificii de cult din or. Chișinău este -83.

- Numărul total de edificii de cult din or. Codru este – 2 (ex. Biserica „Trei Ierarhi”).
 - Numărul total de edificii de cult din or. Codru este – 2 (ex. Biserica “Sf. Ierarh Nicolae”).
 - Numărul total de edificii de cult din or. Durlești este – 3 (ex. Biserica „Sf. Voievozi” fig. a).
 - Numărul total de edificii de cult din or. Sîngera este – 1 (ex. Biserica “Adormirea Maicii Domnului”).
 - Numărul total de edificii de cult din satul Dobrogea este – 2 (ex. Biserica “Pantanassa Împărăteasa tuturor”).
 - Numărul total de edificii de cult din orașul Vadu lui Vodă este – 1 (ex. “Soborul Arhanghelilor Mihail și Gavriil”).
 - Numărul total de edificii de cult din orașul Vatra este – 1 (ex. “ Biserica Acoperământul Maicii Domnului”).
 - Numărul total de edificii de cult din comuna - sat Băcioi este – 1 (ex. Biserica „Sfintul Mihail și Gavriil”).
 - Numărul total de edificii de cult din satul Brăila este – 1 (ex. Biserica “Sf. Arhangheli”).
 - Numărul total de edificii de cult din satul Ghidighici este – 1 (ex. Biserica „Acoperământul Maicii Domnului”, fig. b).
 - Numărul total de edificii de cult din comuna-sat Trușeni este – 1 (ex. Biserica „ Sf. Arhangheli Mihail si Gavriil”).
 - Numărul total de edificii de cult din satul Dumbrava este – 1 (ex. Biserica “Sf. Marelui Ierarh Petru Movilă”).
 - Numărul total de edificii de cult din satul Condrîța este – 2 (ex. Biserica “Adormirea Maicii domnului”).
 - Numărul total de edificii de cult din comuna - sat Bubuieci este – 2 (ex. Biserica “Adormirea Maicii domnului”).
 - Numărul total de edificii de cult din satul Bîc este – 2 (ex. Biserica “Adormirea Maicii domnului”).
 - Numărul total de edificii de cult din comuna - sat Ciorescu este – 1 (ex. Biserica ”Sf. Cuvioasa Parascheva”).
 - Numărul total de edificii de cult din comuna - sat Grățiești este – 1 (ex. Biserica “Sfinta Treime”).
 - Numărul total de edificii de cult din comuna - sat Stăuceni este – 1 (ex. “Nașterii Maicii Donnului”).
- În satele Revaca, Frumușica, Străișteni, Humulești, Cheltuitor, Ciorescu, Făurești și Goianul Nou, lipsesc edificii de cult.

Fig.a

Fig. b

În or. Chișinău sunt localizate 83 lăcașuri sfinte. Numărul total de edificii de cult în sectorul Botanica este 12: Biserica ortodoxă, str. Aeroportului; Biserica din lemn “Adormirea Măcii Domnului”,(fig.1); Biserica ortodoxă “Sf. Dumitru”, (fig.2); Biserica “Sf. Proroc Ioan Botezatul”, construcție nouă; Biserica ortodoxă ”Unirea”, construcție nouă; Biserica ortodoxă, bd. Sarmizegetusa, 21; Biserica ortodoxă, bd. Boteaza, 1; Biserica ortodoxă, construcție nouă, șos. Muncești, 167; Biserica baptistă, str. Muncești, 9, (fig.3); Biserica ortodoxă “Tuturor sfinților”, în memoria deportaților basarabilor; Biserica ortodoxă “Sf. Treime”; Memorialul și biserica victimelor de la Cernobil.

Fig.1

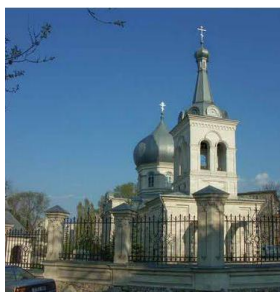

Fig.2

Fig.3

Complexul Catedralei “Nașterea Domnului”, (fig.4); Biserica “Întîmpinarea Domnului”; Biserica “Sf. Serafim din Solov”; Capela liceului “Prometeu”; Mitropolia Moldovei și a Întregii Moldovei; Biserica Romano – Catolica “Providența Divină”, (fig.5); Biserica Ortodoxă, str. Humulești; Biserica Ortodoxă, construcție nouă, str. Drumul Taberei; Biserica Baptista, str. Ion Neculce, 59; Biserica “Speranța”; Biserica “Sf. Ierarh Nicolae”; Biserica “Schimbarea la Față a Mîntuitorului”; Biserica ortodoxă “Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, (fig.6); Biserica ortodoxă, construcție nouă, str. Alba - Iulia 4/2; Biserica Baptistă, “Sala regatului a martorilor lui Iehova”; Capela Romano – Catolică “Sfîntul Alois Scrossopi”; Biserica Ortodoxă “Fericita Maica Matrona”, distrusă; Biserica Baptistă “Hristos pentru Moldova”; Biserica Ortodoxă “Sf. Apostol Andrei”; Biserica Ortodoxă “Isus Hristos Mîntuitorul”.

Fig.4

Fig.5

Fig.6

Numărul total de edificii de cult din sectorul Centru este 15: Capela familiei “Oganowici”; Capela armeneasca din Cimitirul Catolic “Învierea Mîntuitorului”; Biserica ortodoxă, str. Alexandru Coșmerescu; Biserica ortodoxă, str. N.Testimețeanu, 29/5; Biserica ortodoxă (în construcție), str. N. Testimețeanu ,39; Biserica Episcopală „Sf. Teodor Tiron”; Sinagoga Ortodoxă “ Baït ha – Midrash”, (fig.8); Biserica “Adormirii Maicii Domnului”; Biserica “Duminica Tuturor Sfinților”, (fig.9); Biserica “Sf. Vladimir”; Biserica ortodoxă creștină “Sf. Pantelimon”, (fig.7); Biserica ortodoxă “Sf. Nicolai” a gimnaziului de fete; Biserica ortodoxă “Sf. Cuvioasa Teodora de la Sihla”; Biserica ortodoxă “Harul”; Biserica baptista “Golgota”,str. Ialoveni, 2.

Fig.7

Fig.8

Fig.9

Numărul total de edificii de cult din sectorul Ciocana este 11: Biserica ortodoxă de la Otovaska, construcție nouă; Biserica Baptistă, “Sala Regatului a Martorilor lui Iehova”, str. Voluntarilor, 2/1, (fig.12); Biserica Ortodoxă, str. Vadul lui Vodă, 100; Biserica Ortodoxă, “Nașterea Maicii Domnului”, (fig.10); Biserica Baptistă “Penticostală”, bd. Mircea cel Bătrîn, 4/5; Biserica Ortodoxă, construcție nouă, str. Mihail Sadoveanu, 20; Biserica Baptistă, construcție nouă, str. Mihail Sadoveanu, 24/3; Biserica Ortodoxă, “Sf. Prooroc Ilie”; Biserica Baptistă, str. Mihail Sadoveanu, 30/4; Biserica Ortodoxă Română cu Hramul “Duminica Sfinților Români și Sfințul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț - Hozevitul”, (fig.11); Biserica Ortodoxă, “Sf. Cuvioasa Paraschiva”, str. Nicolae Milescu Spătaru.

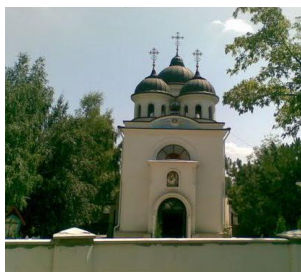

Fig.10

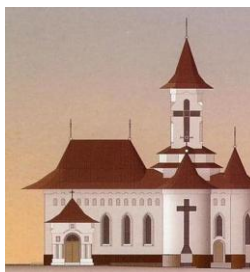

Fig.11

Fig.12

Numărul total de edificii de cult din sectorul Rîșcani este 23: Biserica ortodoxă, “Sf. Mare Mucenic Gheorghe”; Sinagoga, str. Habad Liubavici, 8; Biserica “Sf. Mucenic Haralambie”; Clădirea Fostei Sinagogi cu Azil, str. Vasile Alecsandri, 8; Catedrala “Înălțarea Domnului”; Biserica “Acoperământul Maicii Domnului”; Biserica Armenească Apostolică “Sf. Maica Domnului”, (fig.13); Clădirea fostei “Sinagogi”, str. Alexandru cel Bun; Biserica baptistă

“Isus Salvatorul”, str. Sfatul Țării, 41; Biserica ortodoxă din lemn, str. M. Viteazul, 12, (fig.14); Biserica “Buna Vestire”; Biserica “Sfinții Împărați Constantin și Elena”; Capela în Memoria Voluntarilor Bulgari; Biserica Baptistă, str. Nicolae Dimo, 3/1; Biserica ortodoxă, “Sf. Vasile”, (fig.15); Biserica ortodoxă în cadrul Policlinicii Nr.6, str. Alecu Russo, 11/4; Biserica ortodoxă “Sf. Diomid”; Biserica ortodoxă “Sf. Serafim Sarovsky”; Biserica adventistă de ziua 7 “Bunăvestire”, str. Putnei, 66a; Biserica Ortodoxă de la Universitatea Agrară, str. Mircești; Biserica Ortodoxă din cimitirului “Sf. Lazăr”; Biserica Ortodoxă, str. Calea Orheiului, Biserica Ortodoxă, construcție nouă, str. Lidia Istrati.

Fig.13

Fig.14

Fig.15

Registrul celor mai importante edificii de cult, din orașul Chișinău

Nr.	Denumire edificiului de cult	Anul constr.	Arhitectul	Stil	Religia	Strada	Starea Tehn.
1.	Ansamblul Catedralei Nașterea Domnului	1836	Avraam Melnikov	Empir (neocla) tîrziu	Ortodoxă	Piața Marii Adunări Naționale, 2	Foarte Bună
2.	Biserica Acoperemîntul Maicii Domnului	sec. XIX	necun.	Neoclas.	Ortodoxă	Mazarache 3	Satisf.
3.	Biserica Schimbarea la Față a Mînturitorului	1898-1902	M. Seroșinski	Ruso-bizantin	Ortodoxă	Ștefan cel Mare, 164	Satisf.

4.	Biserica Adormirii Maicii Domnului	1892	necun.	Clasic	Ortodoxă	Bulgară 21	Satisf.
5.	Biserica Buna Vestire	1810	necun.	Clasic	Ortodoxă	B. P Hașdeu, 10	Satisf.
6.	Biserica Sf. Dumitru	1902	necun.	Eclectic.	Ortodoxă	Traian, 3	Satisf.
7.	Biserica Sf. Mare Mucenic Gheorghe	1819	necun.	Neoclas. și baroc	Ortodoxă	Sf. Gheorghe, 4	Satisf.
8.	Biserica Sf. Mare Mucenic Haralambie	1812	Necun.	Neocls.	Ortodoxă	Alexandru cel Bun, 50	Satisf.
9.	Catedrala Înălțarea Domului	1807	Necun.	Baroc	Ortodoxă	Grigore Ureche, 58	Satisf.
10.	Biserica Sf. Împărați Constantin și Elena	1777	necun.	Neoclas.	Ortodoxă	Cercului, 6	Satisf.
11.	Biserica Armenească Apostolică Sf. Maica Domnului.	1803	Bernardazzi - Agasi Ambarțumi a	Eclectic	Ortodoxă	Piața Veche, 8	Satisf.
12.	Biserica Sf. Pantelimon	1891	A.I Bernardazzi	Neo-bizantin	Ortodoxă	Vlaicu Pircălab, 42	Satisf.
13.	Biserica Sf. Cuvioasa de la Sihla	1895	A.I Bernardazzi	Eclectic.	Ortodoxă	Pușkin, 20A	Satisf.
14.	Catedrala episcopală Sf. Teodor Tiron	1854	necun.	Ruso-bizantin	Ortodoxă	Ciuflea, 1	Satisf.
15.	Biserica Duminica Tuturor Sfinților	1818	Necun.	Neo-bizantin	Ortodoxă	Alexei Mateevici, 11	Satisf.
16.	Biserica Sf. Treime	1869	Necun.	Eclectic	Ortodoxă	Muncești, 47	Satisf.

17.	Catedrala romano-catolică Divină.	1840-1843	Iosif Charle	Neo-bizantin	Ortodoxă	Mitropolit Dosoftei, 85	Satisf.
18.	Capela Învierea Mântuitorului	1916	A. Hacikianț	Eclectic	Ortodoxă	Valea Trandafir., 11	Satisf.
19.	Capela în memoria Voluntarilor bulgari	1882	Necun.	Neoclas.	Ortodoxă	Dimo, 6	Satisf.
20.	Capela familiei Oganowici	1912	Necun.	Eclectic (gotic)	Ortodoxă	Valea Trandafir., 11	Satisf.
21.	Biserica Sf. Nicolai	1882	M. Serotjnski	Eclectic	Ortodoxă	București 64/2	Satisf.
22.	Biserica Sf. Vladimir	1900	Necun.	Eclectic.	Ortodoxă	Hîncești, 14	Satisf.
23.	Biserica Sf. Ierarh Nicolae	1901	V. Țiganco	Eclectic	Ortodoxă	Ștefan cel Mare, 190	Satisf.
24.	Clădirea fostei sinagogi	Sf.sec. al 19	Necun.	Eclectic.	Ortodoxă	Diordită, 3	Satisf.
25.	Clădirea fostei Sinagogi cu azil, ieșiva	Sec. XX	Necun.	Eclectic	Ortodoxă	Rabi Țirilson, 8	Nesat.
26.	Sinagogă	Sf.sec. al 19	L. Șeidevandt	Eclectic	Ortodoxă	Alexei Șciusev, 5	Satisf.

Cercetînd documentațiile și hărțile localității Chișinăului în perioada sec. XX–XXI-lea, autorii a constatat un șir de caracteristici urbane specifice pentru perioada contemporană, structurate din tezaurul istoric și din activitățile societății:

Pentru lăcașurile de cult ortodoxe se va asigura spațiul necesar înconjurării biserici de către procesiunile de credincioși.

Parcela este construibilă numai dacă are acces direct dintr-o stradă publică.

Pentru bisericile ortodoxe se va asigura o retragere de minim 6.0 m de la aliniament. Lăcașurile pentru celelalte culte sau activitățile complementare vor respecta regulamentul de pe unitățile de referință adiacente.

Bisericile ortodoxe vor fi retrase cu 10 m de la limitele laterale și posterioare ale parcelelor. Celelalte lăcașuri de cult ca și oricare dintre activitățile complementare pot fi dispuse în regim de construire continuu sau discontinuu, respectînd o retragere de la limita laterala a proprietății de cel puțin jumătate din înălțimea la cornișe a volumului dominant dar nu mai puțin de 5.0 m în cazul învecinării cu o clădire retrasă de la limita parcelei.

Clădirile se vor retrage față de limita posterioară la o distanță egală cu cel puțin jumătate din înălțimea volumului principal dar nu cu mai puțin de 5.0 metri.

Pe teritoriul Municipiului Chișinău sunt construite edificii de cult pentru diferite grupuri etnice ce locuiesc pe teritoriul Municipiului Chișinău: Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea, Biserica Baptistă, Biserica Penticostală, Catolicism. Amplasarea acestor edificii este determinată de zonele cu populația etnică majoritară, corespunzătoare:

- Amplasarea edificiilor de cult semnificative în apropierea magistralelor, străzilor centrale ale orașelor, satelor, comunelor.

- Amplasarea edificiilor de cult mai puțin semnificative, în zone retrase de străzile principale, în apropierea străzilor de interes local.

- Amplasarea edificiilor de cult, în regiuni des populate, în mijlocul cartierelor localității.

- Amplasarea edificiilor de cult, în apropierea intersecțiilor a străzilor de importanță națională, municipală, locală etc.

- Amplasarea edificiilor de cult, în zonele panoramice, zone verzi, zone de odihnă (parcuri).

- Amplasarea edificiilor de cult, pe parcele libere, fără să țină cont de zonificarea teritorială a regiunii, densitatea populației, fondul locativ, fondul social și religios al populației etc., ceea ce creează disfuncționalități grave în cadrul sectorului urban.

- Reamenajarea teritoriului edificiului de cult cu amplasarea zonelor de parcare pentru automobile.

- Disfuncții grave ale elementelor urbane și arhitecturale în apropierea edificiilor de cult.

- Edificiile laice sunt elemente separate, ce se ajustează tramelor stradale existente.

- Amplasarea nefuncțională a zonelor industriale, comerciale, în apropierea hotarelor edificiilor laice ale localității.

- Amplasarea bisericilor creștine în apropierea cimitirelor localităților, pentru desfășurarea slujbelor de înmormîntare.

- Amplasarea bisericilor pe promontoriul cel mai ridicat al localității, pentru evidențierea acestuia din mediul urban.

Reieșind din cele expuse, putem considera, precum edificiile de cult, în limitele hotarelor Municipiului Chișinău, au o bogată istorie, ce datează din sec. XVI-lea. Din păcate, se resimte o mare insuficiență de arhitecți profesioniști în domeniul arhitecturii religioase, dar presupunem, că într-un viitor apropiat numărul de cercetători se v-a majora, inclusiv și cu participarea noastră. În rezultatul analizei efectuate, am constatat, modificări esențiale în stilistica arhitecturala a edificiilor de cult din sec XVII – XVIII-lea. Amplasamentul nou a edificiilor de cult este continuu, iar modificările în cadrul planului urbanistic trebuie să prevadă valorificarea, protejarea acestor tipuri de edificii pentru prezentul și viitorul societății.

Bibliografie

1. Lupașcu Valeriu, Aspecte Urbanistico – Arhitecturale ale dezvoltării orașului Chișinău, sec. XVII – XIX-lea, Analele Brăilei, An.1, Nr.1 Brăila 1993.
2. Lupașcu Valeriu – Dezvoltarea arhitectural – urbanistică a Chișinăului, “Probleme actuale ale urbanismului și amenajări teritoriului”, Culegere de articole, Vol.I., Chișinău, 2010, pag. 81-89.
3. Șt. Ciobanu, Chișinăul, Chișinău, 1925, pag. 17-18.
4. Trudî Bessarabscoi ucionoi comisii, Lucrările comisiei savant din Basarabia, redactate de I. Halippa, Chișinău, 1890. 171-172.
5. Anexă la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.740 din 11iunie 2002 - Lista edificiilor de cult care au statut de monumente ocrotite de stat(Conform Registrului monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, aprobat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.153-XII din 22iunie 1993).
6. Modârcă V., Relația centru istoric-municipiu, / Conferința Internațională, Chișinău, 2002.
7. Nesterov T., Starostenco P., Chișinău. Enciclopedie, Museum, Chișinău, 1997.
8. Starostenco P., Buletin istorico – arhitectural al monumentului de arhitectură din prima jumătate a secolului al XIX-lea, Porțile Sfinte, Piața Marii Adunări Naționale municipiul Chișinău/Conferința Internațională, Chișinău, 2002.
9. Кишинёвские Епархиальные Ведомости, Chișinău, 1889.
10. Arhiva națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 75, inv. 1, d. 725, f.
11. Lașcov L., Юбилейный сборник города Кишинёва, 1812–1912., Chișinău 1913.

12. Lașcov L., Юбилейный сборник города Кишинёва, 1812–1912, Chișinău 1913.
13. Nesterov T., Catedrala „Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron”, / Capitala, 1999, 11 septembrie.
14. Шлапач M., Boldureanu A., Nicolai E. Iurcenco N. Râbalco E., Chișinău, Editura Valmas-Terra Ruxanda, Chișinău 1996, Eremia A., Chișinău. Enciclopedie.
15. Nesterov T., Râbalco E. Fața neștiută a Chișinăului de altădată, / Natura, iunie 1998.
16. Starostenco P., Chișinău. Enciclopedie, Museum, Chișinău, 1997.
17. www.monument.sit.md
18. Ursu M., Edificiul Muzeului Zemstvei a împlinit 100 de ani de la inaugurare, / Buletin Științific, Etnografie și Muzeologie, Vlumul 3(16), Chișinău, 2005.